

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ПРОФІЛАКТИЧНИХ ЩЕПЛЕНЬ

FOREIGN EXPERIENCE OF LEGAL REGULATION OF PROPHYLAXIS VACCINATIONS

Єрмольєва К.А., аспірантка кафедри службового та медичного права
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Стаття присвячена дослідженню зарубіжного досвіду правового регулювання проведення профілактичних щеплень. У статті досліджується зарубіжний досвід правового регулювання проведення профілактичних щеплень та обґрунтовується необхідність його врахування у процесі вдосконалення національного законодавства України. Проблема правового регулювання проведення профілактичних щеплень є надзвичайно важливою у контексті забезпечення громадського здоров'я, запобігання поширенню інфекційних захворювань та виконання міжнародних зобов'язань у сфері охорони здоров'я. Світовий досвід демонструє різні підходи до правового забезпечення проведення профілактичних щеплень, включаючи обов'язковість щеплень, механізми контролю та відповідальність за відмову. Вивчено нормативно-правові підходи до організації та проведення профілактичних щеплень в окремих державах Європейського Союзу, зокрема в Австрії, Італії, Польщі, Німеччині, Франції, Греції, Латвії та Литві. Проаналізовано механізми правового забезпечення обов'язкової та добровільної вакцинації, відповідальність за відмову від щеплення, а також організаційні аспекти державного фінансування та інформаційного супроводу програм імунізації. Проведене наукове дослідження свідчить, що більшість країн ЄС застосовують змішані моделі правового регулювання проведення профілактичних щеплень: добровільну вакцинацію із широкими інформаційно-просвітницькими кампаніями (Австрія, Німеччина, Литва) та обов'язкову імунізацію для певних категорій населення (Італія, Польща, Франція, Греція). Особлива увага приділена механізмам контролю за виконанням календаря щеплень, а також заходам впливу на осіб, які ухиляються від профілактичних щеплень, включаючи обмеження доступу до освіти (Італія, Греція, Франція) або адміністративні санкції (Польща).

Проведене наукове дослідження дозволило зробити висновки про ефективність зарубіжних правових механізмів та розробити рекомендації для їх адаптації у вітчизняну правову систему. Крім того, на основі проведеного аналізу обґрунтовано пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання організації та проведення профілактичних щеплень в Україні. Зокрема, запропоновано забезпечити стабільне державне фінансування програм імунізації, створити єдиний електронний реєстр вакцинації, посилити інформаційну кампанію серед населення та переглянути питання обов'язковості профілактичних щеплень для окремих груп населення. Впровадження цих змін сприятиме підвищенню рівня охоплення щепленнями та забезпеченню належного захисту громадського здоров'я.

Ключові слова: законодавство, правове регулювання, щеплення, вакцинація, профілактичне щеплення, зарубіжний досвід.

The article is devoted to the study of foreign experience in the legal regulation of preventive vaccinations. The article studies foreign experience in the legal regulation of preventive vaccinations and justifies the need to take it into account in the process of improving the national legislation of Ukraine. The problem of legal regulation of preventive vaccinations is extremely important in the context of ensuring public health, preventing the spread of infectious diseases and fulfilling international obligations in the field of health care. World experience demonstrates different approaches to the legal provision of vaccination, including the mandatory nature of vaccinations, control mechanisms and responsibility for refusal. The regulatory and legal approaches to vaccination in individual states of the European Union, in particular in Austria, Italy, Poland, Germany, France, Greece, Latvia and Lithuania, are studied. The mechanisms of legal provision of mandatory and voluntary vaccination, responsibility for refusal of vaccination, as well as organizational aspects of state financing and information support of immunization programs are analyzed. The conducted scientific research shows that most EU countries apply mixed models of legal regulation of vaccination: voluntary vaccination with broad information and educational campaigns (Austria, Germany, Lithuania) and mandatory immunization for certain categories of the population (Italy, Poland, France, Greece). Particular attention is paid to mechanisms for monitoring the implementation of the vaccination schedule, as well as measures to influence persons who evade vaccination, including restrictions on access to education (Italy, Greece, France) or administrative sanctions (Poland).

The conducted scientific research allowed us to draw conclusions about the effectiveness of foreign legal mechanisms and develop recommendations for their adaptation into the domestic legal system. In addition, based on the analysis, proposals for improving the legal regulation of vaccination in Ukraine were substantiated. In particular, it is proposed to ensure stable state funding for immunization programs, create a single electronic vaccination registry, strengthen the information campaign among the population, and review the issue of mandatory vaccination for certain population groups. The implementation of these changes will contribute to increasing vaccination coverage and ensuring proper public health protection.

Key words: legislation, legal regulation, vaccination, vaccination, preventive vaccination, foreign experience.

Постановка проблеми. Проблема правового регулювання проведення профілактичних щеплень є надзвичайно важливою у контексті забезпечення громадського здоров'я, запобігання поширенню інфекційних захворювань та виконання міжнародних зобов'язань у сфері охорони здоров'я. Світовий досвід демонструє різні підходи до правового забезпечення організації та проведення профілактичних щеплень, включаючи обов'язковість щеплень, механізми контролю та відповідальність за відмову. Вакцинація значно знижує рівень смертності та тяжких ускладнень, запобігаючи поширенню інфекційних агентів серед населення. Незважаючи на беззаперечні переваги щеплень, в Україні спостерігається зниження рівня імунізації протягом останнього десятиліття. Основними факторами такої негативної тенденції є поширення антивакцинальних настроїв, недостатня комунікація між медичними установами та громадськістю, відсутність належного державного забезпечення вакцинами та політизація питання профілактичних щеплень. Аналіз зарубіжного досвіду, зокрема, держав-членів Європейського

Союзу, є необхідним для вдосконалення нормативно-правового регулювання організації та проведення профілактичних щеплень в Україні. Правові підходи до імунізації в країнах ЄС варіюються від добровільної моделі до обов'язкової вакцинації проти окремих захворювань (наприклад, у Франції, Італії, Польщі). Вивчення цього досвіду дозволяє визначити ефективні механізми підвищення рівня імунізації, які можуть бути імплементовані в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання здійснення правового регулювання проведення профілактичних щеплень досліджували такі вітчизняні науковці як: Н. І. Волочій, О. В. Гальчук, О. І. Гуцуляк, Л. М. Жванко, О. О. Круглова, І. А. Мацелюх, В. В. Мозгова, А. В. Мусієнко, С. М. Платов, І. С. Солтис, Т. І. Толокова, Т. А. Француз-Яковець, Л. І. Чернишова та інші. Наукові праці зазначених вчених здебільшого присвячені дослідженню загальних питань правового регулювання проведення профілактичних щеплень в Україні, водночас наразі залишаються малодослідженими питання регу-

лювання проведення профілактичних щеплень в порівняльно-правовому аспекті.

Метою статті є узагальнення зарубіжного досвіду правового регулювання проведення профілактичних щеплень з метою вироблення рекомендацій щодо вдосконалення законодавства України у цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Організація та проведення профілактичних щеплень є одним із ключових методів масової профілактики інфекційних захворювань, що сприяє зниженню рівня смертності та запобігає тяжкому перебігу хвороб серед населення. Застосування вакцин дозволяє ефективно контролювати поширення інфекцій, запобігаючи захворюванню мільйонів людей у всьому світі. Водночас в Україні протягом останнього десятиліття спостерігається тенденція до зниження рівня охоплення вакцинацією, особливо серед дитячого населення. Основними причинами цього явища є поширення антивакцинальних настроїв, що зумовлено недостатньою комунікацією між медичними закладами та громадськістю, нестачею безоплатних вакцин у державних лікарнях, а також політизацією питання імунізації [1].

Практика держав-членів Європейського Союзу свідчить про існування різних підходів до правового регулювання організації та проведення профілактичних щеплень. У більшості країн ЄС щеплення мають рекомендаційний характер, проте в окремих державах, зокрема в Італії та Франції, проведення профілактичних щеплень щодо певних інфекційних захворювань є обов'язковою [2].

Враховуючи зазначене, доцільним є детальний аналіз європейського досвіду правового забезпечення організації та проведення профілактичних щеплень. Наприклад, в Австрії закупівля вакцин у межах національної програми профілактичних щеплень здійснюється Федеральним міністерством праці, соціальних справ, охорони здоров'я та захисту прав споживачів. Формування національних рекомендацій щодо проведення профілактичних щеплень відбувається на основі регулярних наукових консультацій із Національною радою з питань вакцинації. Ці рекомендації, що містять інформацію про наявні вакцини та рекомендовані щеплення, щорічно публікуються на загальнодержавному рівні. Крім того, в Австрії функціонують регіональні консультативно-щеплювальні центри, які не лише здійснюють вакцинацію населення, а й надають громадянам вичерпну інформацію щодо профілактичних щеплень. Вакцинація в країні є добровільною, а ведення централізованого реєстру вакцинованих осіб не передбачено національною програмою імунізації. Водночас, випадки захворювання на кір підлягають обов'язковому внесенню до національного реєстру для контролю та обмеження поширення інфекції [3].

У Греції національні програми профілактичних щеплень для дітей, підлітків та дорослого населення формуються з урахуванням актуальних наукових досліджень, епідеміологічних показників, економічних чинників, а також рекомендацій Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) та Європейського центру профілактики та контролю захворювань. Зазначені програми включають календар обов'язкових і рекомендованих щеплень, а також містять детальні пояснення щодо їх застосування. Незважаючи на те, що проведення профілактичних щеплень відповідно до національної програми носить рекомендаційний характер, законодавство Греції передбачає адміністративні обмеження для осіб, які відмовляються від імунізації. Зокрема, діти, які не пройшли обов'язкові щеплення, не можуть бути зараховані до дошкільних та початкових навчальних закладів, що має підтверджуватися відповідними записами в медичних документах учнів. Таким чином, в Греції імунізація дітей є юридично обов'язковою, тоді як для дорослих громадян вона залишається добровільною [4].

У Литві за формування політики в сфері охорони здоров'я відповідає Міністерство охорони здоров'я,

а правове регулювання організації та проведення профілактичних щеплень здійснюється відповідно до Закону «Про профілактику інфекційних захворювань людини та боротьбу з ними» [5]. Вакцинація в Литві не має обов'язкового характеру. У 2014 році Міністерство охорони здоров'я ініціювало запровадження заборони на відвідування дошкільних навчальних закладів дітьми, які не пройшли щеплення [6], однак ця ініціатива була визнана неконституційною рішенням Вищого адміністративного суду Литви у 2016 році. Суд дійшов висновку, що така норма порушує право особи на приватне життя, зокрема щодо збору персональних даних про стан вакцинації [7]. Усі щеплення, що входять до національного календаря, проводяться безоплатно незалежно від місця надання медичної послуги. Витрати на проведення профілактичних щеплень, що не входять до державної програми, можуть покриватися за рахунок приватних коштів або фінансуватися роботодавцями [8].

В Італії розроблення національної стратегії імунізації здійснюється Міністерством охорони здоров'я, яке формує відповідний план проведення профілактичних щеплень населення [9, с. 48]. Процес його ратифікації відбувається шляхом узгодження на конференції, що об'єднує представників як національних, так і регіональних структур. Зважаючи на децентралізований характер системи охорони здоров'я Італії, адміністративні одиниці країни, зокрема 19 областей та дві автономні провінції, розробляють і реалізують власні програми проведення профілактичних щеплень, ґрунтуючись на загальнодержавних рекомендаціях. Усі щеплення, передбачені національним планом імунізації, розглядаються як складова мінімального пакету медичних послуг, який забезпечується органами регіональної влади безкоштовно для місцевого населення. Національний план прове визначає стратегічні цілі у сфері імунізації для різних вікових категорій та груп ризику. Його остаточне затвердження відбувається після погодження з обласною владою на спеціалізованій конференції, що несе відповідальність за імплементацію програми в конкретних регіонах. Фінансування витрат на закупівлю вакцин та надання послуг з їх введення здійснюється за рахунок коштів Національного фонду охорони здоров'я, який є складовою частиною загальнодержавної системи фінансування [10, с. 140]. Важливим аспектом законодавчого регулювання організації та проведення профілактичних щеплень в Італії є обов'язкова наявність сертифіката про щеплення для зарахування дітей до дошкільних навчальних закладів та шкіл. Відмова від обов'язкової імунізації дітей заборонена, а у разі її відсутності батьки несуть адміністративну відповідальність у вигляді штрафних санкцій [11, с. 32].

Окрему увагу слід приділити нормативно-правовому регулюванню профілактичних щеплень у Польщі. Відповідно до національного законодавства, обов'язок проходження вакцинації покладається на всіх осіб, які перебувають на території країни понад три місяці. Закон «Про профілактику інфекцій та інфекційних захворювань та боротьбу з ними» не передбачає винятків щодо проведення щеплень для жодної категорії населення, включаючи біженців або осіб, які відмовляються від проведення профілактичних щеплень із релігійних міркувань [12]. Відповідно до вимог цього нормативно-правового акта, під час видачі свідоцтва про народження новонародженій дитині обов'язково додається сертифікат про вакцинацію та інформаційний буклет про її важливість. Медичні працівники, які здійснюють вакцинацію (зокрема, лікарі первинної ланки), зобов'язані вести детальну документацію щодо обов'язкових щеплень, включаючи збереження сертифікатів про вакцинацію, внесення відповідних даних до медичних карт та складання звітності щодо вакцинального статусу осіб, які підлягають обов'язковій імунізації.

Контроль за забезпеченням вакцинами здійснюється санітарно-епідеміологічними станціями на районному

рівні, які визначають річну потребу у вакцинах, організовують їх зберігання та розподіл між медичними закладами. Ці установи також відповідають за підготовку кількісного розрахунку необхідних вакцин, формування графіків поставок та подання звітності про використання вакцин, зокрема щодо їх типів, серійних номерів та термінів придатності. Міністерство охорони здоров'я визначає нормативно-правовими актами державні структури, які відповідають за проведення закупівель, розподіл та контроль використання вакцин [13].

Таким чином, законодавство Польщі встановлює проведення обов'язкових профілактичних щеплень для всіх дітей, які проживають у країні понад три місяці. Відповідно до чинних норм, кожній новонародженій дитині видається сертифікат про вакцинацію, який зберігається у лікаря загальної практики та використовується для контролю дотримання календаря щеплень. На підставі цієї інформації лікар запрошує батьків із дитиною на прийом для проведення запланованої імунізації.

У Франції розроблення національних планів та програм профілактичних щеплень, а також контроль за їх реалізацією здійснює Міністерство охорони здоров'я. Щороку міністр охорони здоров'я затверджує національну програму імунізації, яка формується на основі рекомендацій Технічної комісії з імунізації Французького національного управління з питань охорони здоров'я [14]. Виконання заходів, передбачених цією програмою, покладається на регіональні агентства з питань охорони здоров'я. Їхнім основним завданням є забезпечення відповідності наданих медичних послуг актуальним потребам населення, а також реалізація політики охорони здоров'я на місцевому рівні, зокрема у сфері охорони здоров'я матері та дитини [14].

Французьке законодавство передбачає диференційований підхід до вакцинації населення. Зокрема, щеплення від таких захворювань, як правець, дифтерія та поліомієліт, є обов'язковими, тоді як щеплення проти кору, гепатиту В, кашлюку, краснухи та епідемічного паротиту має рекомендаційний характер. Відповідно до нормативно-правових актів Франції, для дітей, народжених після 1 січня 2018 року, обов'язковими є одинадцять щеплень, що проводяться відповідно до національного календаря профілактичних щеплень. Відмова батьків від обов'язкових щеплень є підставою для заборони відвідування дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів [2].

Відповідно до законодавства Чеської Республіки, зокрема положень Закону «Про захист здоров'я населення» № 258/2000, усі особи, які постійно проживають на території країни, а також ті, хто отримав дозвіл на проживання строком від 90 днів і більше, зобов'язані пройти низку профілактичних щеплень [15]. До обов'язкових щеплень належать вакцинація проти дифтерії, правця, кашлюку, поліомієліту, гепатиту В, гемофілії інфекції, кору, епідемічного паротиту та краснухи. Окрім обов'язкових вакцинацій, у Чехії передбачені щеплення, що не є обов'язковими, але можуть бути проведені за рахунок коштів фондів соціального медичного страхування відповідно до положень Закону «Про соціальне медичне страхування». До таких щеплень належать вакцинація проти вірусу папіломи людини (для дітей віком 13–14 років), грипу та пневмококової інфекції для окремих категорій населення, зокрема осіб віком 65 років і старше, а також пацієнтів з ослабленим імунітетом [4]. Зміни, внесені до законодавства у 2010 році, скасували обов'язковий характер щеплення проти грипу, яке раніше здійснювалося безкоштовно для певних категорій населення. Водночас було чітко визначено, що вакцинація проти грипу продовжує покриватися коштами системи соціального медичного страхування. Окрім цього, було розширено перелік осіб, які мають право на безкоштовне щеплення, включивши до нього ширші групи пацієнтів [4].

Законодавство Чехії також передбачає зобов'язання фондів медичного страхування звітувати перед Міністерством охорони здоров'я щодо кількості осіб, які отримали вакцинацію проти сезонного грипу. Це дозволяє здійснювати ефективний моніторинг рівня охоплення населення щепленнями та коригувати відповідну державну політику у сфері імунопрофілактики [16].

Правовою основою для проведення профілактичних щеплень у Німеччині є Закон ФРН «Про захист населення від інфекційних захворювань», ухвалений у 2001 році. Відповідно до чинного законодавства, витрати на вакцини, включені до національного календаря щеплень, покриваються як державними, так і приватними страховими компаніями [17]. Обов'язковою залишається лише щеплення проти кору, яка з 1 березня 2020 року є обов'язковою для всіх дітей віком від одного року, що відвідують заклади догляду за дітьми, працівників цих установ, а також осіб, які проживають у колективних центрах для біженців. Організація та контроль за здійсненням заходів у сфері боротьби з інфекційними захворюваннями, включно з проведенням профілактичних щеплень, покладені на Федеральний інститут інфекційних та неінфекційних захворювань імені Роберта Коха, що є підвідомчим органом Федерального міністерства охорони здоров'я Німеччини. Інститут виконує функції провідної державної наукової установи в галузі біомедичних досліджень і відіграє ключову роль у забезпеченні громадського здоров'я. Основними напрямками його діяльності є виявлення, профілактика та епідеміологічний нагляд за інфекційними захворюваннями. Крім того, інститут надає експертну та консультативну підтримку низці спеціалізованих комітетів, зокрема Постійному комітету з вакцинації [4].

У червні 2022 року були внесені зміни до законодавства, згідно з якими у разі відсутності довідки про проходження консультації щодо вакцинації дитини керівництво дошкільного закладу зобов'язане повідомити про це відповідні органи охорони здоров'я. Таким чином, перед зарахуванням дитини до дошкільного навчального закладу батьки мають надати підтвердження про отримання інформації щодо профілактичних щеплень. Загалом у Німеччині вакцинація має рекомендаційний характер, за винятком щеплення проти кору. Водночас держава активно інформує населення про необхідність проведення імунізації. У зв'язку з різким зростанням захворюваності на кір у 2019 році, спричиненим низьким рівнем охоплення вакцинацією, з 2020 року вакцинація проти цього захворювання стала обов'язковою для дітей, які відвідують організовані дитячі колективи [17].

Незважаючи на переважно рекомендаційний характер проведення профілактичних щеплень у більшості держав-членів Європейського Союзу, рівень охоплення населення вакцинацією залишається високим. Це зумовлено низькою факторів, зокрема безперервним і безоплатним забезпеченням вакцин, активною державною підтримкою біотехнологічної галузі, а також ефективною інформаційно-просвітницькою діяльністю організацій, що поширюють науково обґрунтовану інформацію про переваги вакцинації. Ключова відмінність між календарями профілактичних щеплень в Україні та державах Європейського Союзу полягає в правовому статусі вакцинації. У більшості країн ЄС щеплення мають рекомендаційний характер, що означає відсутність правових обмежень для осіб, які відмовляються від вакцинації. Натомість в Україні відповідно до чинного законодавства відмова від обов'язкових профілактичних щеплень тягне за собою певні юридичні наслідки. Зокрема, законодавством передбачено обмеження права дітей на відвідування дошкільних навчальних закладів у разі відсутності у них довідки про проведення обов'язкових щеплень відповідно до національного календаря вакцинації [18].

Незважаючи на переважно рекомендаційний характер проведення профілактичних щеплень у більшості держав-

членів Європейського Союзу, рівень охоплення населення вакцинацією залишається високим. Це зумовлено низкою факторів, зокрема безперервним і безоплатним забезпеченням вакцин, активною державною підтримкою біотехнологічної галузі, а також ефективною інформаційно-просвітницькою діяльністю організацій, що поширюють науково обґрунтовану інформацію про переваги вакцинації.

Висновки. Таким чином, провівши дослідження зарубіжного досвіду правового регулювання проведення профілактичних щеплень необхідно зробити наступні висновки. У більшості зарубіжних країн створена та функціонує спеціальний орган, на який покладено повноваження щодо розробки та реалізації національних планів, програм в сфері проведення профілактичних щеплень, а також здійснення контролю за їх реалізацією. Зазвичай таким органом є міністерство охорони здоров'я або у підвідомчій йому установі, якій у більшості випадків надають підтримку консультативні, технічні комітети чи групи. Разом із цим варто зауважити, що в окремих зарубіжних державах закріплена можливість змін національних програм організації та проведення профілактичних щеплень на регіональному рівні (Данія, Іспанія, Німеччина та Швеція. Аналіз досвіду зарубіжних країн дозволяє визначити наступні ключові напрями вдосконалення правового регулювання вакцинації в Україні. Насамперед, на нашу думку, доцільно створити

єдиний національний портал з питань вакцинації, де громадяни зможуть отримати актуальну та науково обґрунтовану інформацію кількома мовами, аналогічно до австрійської моделі. Також варто запровадити ефективну систему державних закупівель вакцин із використанням довгострокових контрактів, що забезпечить стабільну наявність необхідних препаратів у медичних закладах. Крім того, запровадження єдиного цифрового реєстру дозволить ефективно відстежувати рівень охоплення населення профілактичними щепленнями та мінімізувати ризики виникнення епідемії. Важливо також на державному рівні забезпечити належний контроль за якістю вакцин та процесом вакцинації, а також встановити чіткі протоколи реагування у разі виявлення побічних реакцій.

Ураховуючи досвід окремих держав-членів Європейського Союзу, на нашу думку, Україні необхідно перейти до комплексного підходу в регулюванні вакцинації, поєднуючи інформаційно-просвітницькі заходи, фінансові стимули, чітке державне регулювання та ефективний контроль за виконанням імунізаційних програм. Це дозволить підвищити рівень охоплення вакцинацією та забезпечити належний рівень захисту громадського здоров'я. Досвід Франції та Німеччини вказує ефективність заходів заохочення вакцинації через фінансові стимули, податкові пільги або інші соціальні гарантії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фактори впливу на прихильність батьків щодо вакцинації: результати дослідження. ГО «Аналітичний центр «Соціоконсалтинг». 2017. URL: <https://sociosop.org/wpcontent/uploads/2023/04/187.pdf> (дата звернення: 18.03.2025).
2. Як регулюють питання вакцинації у різних країнах. Офіційний сайт Міністерства охорони здоров'я України. 2023. URL: <https://moz.gov.ua/article/health/jakregulujutpitannjavakcinaciuriznihkrainahsvitu> (дата звернення: 18.03.2025).
3. Impfplan Österreich. Allgemein empfohlene Impfungen. Vienna. Bundesministerium für Arbeit, Soziales, Gesundheit und Konsumentenschutz. 2018 URL: https://www.sabin.org/sites/sabin.org/files/documents/impfplan_2018.pdf (дата звернення: 18.03.2025).
4. Rechel B., Richardson E., McKee M. The organization and delivery of vaccination services in the European Union. *The European Observatory on Health Systems and Policies*. 2018. URL: https://health.ec.europa.eu/document/download/674087a6-5116-426e-bdff-248a55d9e14e_en (дата звернення: 18.03.2025).
5. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro. Sausio 3 d. Nr. V-8 įsakymas Dėl nacionalinės imunoprofilaktikos 2014–2018 metų programos patvirtinimo 2014 m. Sausio 3. *Lietuvos Respublikos Seimas*. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d3e175107a7411e38df3da592f4236cc?jfwid=32wf85kl> (дата звернення: 18.03.2025).
6. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministras. Balandžio 27 d. Nr. V-471 įsakymas Dėl Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2002 m. Rugšėjo 23 d. Įsakymo nr. 468 «Dėl imunoprofilaktikos atlikimo taisyklių patvirtinimo» pakeitimo. *Lietuvos Respublikos Seimas*. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/af02a4412f2911e79f4996496b137f39> (дата звернення: 18.03.2025).
7. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro. Rugpjūčio 29 d. įsakymas Nr. V-955 «Dėl Lietuvos respublikos vaikų profilaktinių skiepimų kalendoriaus patvirtinimo». *Lietuvos Respublikos Seimas*. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c7bf0da1ab8f11e8aa33fe8f0fea6665f?jfwid=bkaxkygr> (дата звернення: 18.03.2025).
8. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro. Spalio 15 d. įsakymas «Dėl pneumokokinės infekcijos rizikos grupių patvirtinimo». Identification of the groups at risk of pneumo-coccal infections. Order No. V-1130. *Lietuvos Respublikos Seimas*. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b2a5adc071e511e59a1ed226d1cbceb5/asr> (дата звернення: 18.03.2025).
9. Волощій Н.І., Галіаш Н.Б. Досвід проведення імунізації в Україні та світі. *Медсестринство*. 2023. № 3-4. С. 46-52.
10. Моканик М.Р. Обов'язкова вакцинація під час пандемії та право на повагу до приватного і сімейного життя (статті 8 ЄКПЛ). *Європейські перспективи. Серія: Міжнародне право*. 2021. № 2. С. 137-143.
11. Гальчук О.В., Толокова Т.І. Сучасні підходи до проведення планової імунізації у європейських країнах. *Медсестринство*. № 2. С. 31-33.
12. Mandatory vaccinations in Poland – history and rational. *Szczepienia.info. Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego–Państwowy Zakład Higieny*. 2020 URL: <http://szczepienia.pzh.gov.pl/en/stories/mandatoryvaccinations-in-poland/> (дата звернення: 18.03.2025).
13. Szczepienia jako najskuteczniejsza forma zapobiegania grypie sezonowej i pandemicznej. *Ogólnopolski Program Zwalczania Grypy*. 2015. URL: <http://opzgy.pl/szczepienia> (дата звернення: 18.03.2025).
14. Gautier A., Chemlal K., Jestin C., et le groupe Baromètre santé 2016. Adhésion à la vaccination en France :résul – tats du Baromètre santé 2016. *Bull. Epidémiol. Hebd.* 2017. *Hors-série Vaccination des jeunes enfants: des données pour mieux comprendre l'action publique*. URL: http://invs.santepubliquefrance.fr/content/download/140127/506191/version/63/file/BEH_HorsS%C3%A9rie-Vaccination.pdf (дата звернення: 18.03.2025).
15. Act No. 258/2000 Coll., on public health protection. *Food and Agriculture Organization*. URL: <https://www.fao.org/faolex/results/details/en/c/LEX-FAOC073959/#:~:text=Czechia-,Act%20no.,sewerage%2C%20sanitation%20and%20pollution%20prevention> (дата звернення: 18.03.2025).
16. Ministry of Health Decree No. 537/2006 Coll., on vaccination against infectious diseases, last amended by Ministry of Health Decree No. 355/2017 Coll. 3. Act No. 48/1997, Coll., on social health insurance. *Ministerstvo zdravotnictvi*. URL: https://mzd.gov.cz/wp-content/uploads/wepub/18564/40341/48_1997%20Coll..docx (дата звернення: 18.03.2025).
17. European Observatory on Health Systems and Policies and OECD. Germany: Country Health Profile 2017. In series: State of Health in the EU. *Paris: European Observatory on Health System and Policies, and Brussels. OECD Publishing*. URL: <https://www.oecd.org/publications/germany-countryhealth-profile-2017-9789264283398-en.htm>
18. Рожко Ю. Календарі щеплень: Україна і ЄС. *InGenius*. 2020. URL: <https://ingeniusua.org/articles/kalendar-shcheplen-ukrayina-i-yes>